

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Institutionen för svenska språket

Lagom bra

En konstruktionsgrammatisk undersökning av
[*rätt/ganska/halv-/lagom* ADJEKTIV/ADVERB]

Anna Rundlöf

Specialarbete, SV1301, 15hp

Ämne: Svenska språket

Termin: HT17

Handledare: Benjamin Lyngfelt

Sammandrag

Följande uppsats syftar till att undersöka användandet och utbredningen av konstruktioner som verkar till att gradera adjektiv och adverb till ett medelvärde. Konstruktionerna som står i centrum är följande:

[*rätt* ADJEKTIV/ADVERB]

[*ganska* ADJEKTIV/ADVERB]

[*halv*-ADJEKTIV/ADVERB]

[*lagom* ADJEKTIV/ADVERB]

Konstruktionerna undersöks metodiskt i Korp, Språkbankens sökverktyg för textkorpora. Med hjälp av Korp eftersöks resultat av konstruktionernas utbredning i svenska textkorpora vilket ger underlag för en första del av uppsatsen, nämligen en undersökning av konstruktionerna utifrån ett kvantitativt perspektiv.

Därefter görs en mer kvalitativ undersökning där specifika mönster och observationer lyfts fram och analyseras med hjälp av olika teorier. Undersökningen visar att konstruktionerna i vissa fall kan visa inslag av ironi, lexikalisering, vardaglig stil samt framför allt hur de i vissa fall kan kopplas samman med Michaelis (2005) teori om *coercion* i sättet på vilket dessa gradadverbial kan tvinga en icke kompatibel kombination av ord att passa ihop med varandra och sitt sammanhang.

Uppsatsen utförs ur ett konstruktionsgrammatiskt perspektiv och är förhoppningsvis till hjälp vid utvecklandet av det svenska konstruktikonprojektet vid Göteborgs universitet.

Nyckelord: *Gradadverbial, korpusstudie, konstruktionsgrammatik,*

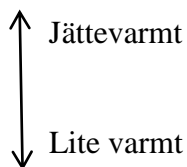
Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
1.1 Syfte.....	2
2. Teoretisk bakgrund.....	3
2.1. Ramverket.....	3
2.1.1 Konstruktionsgrammatik.....	4
2.1.2 Ett svenskt konstruktikon.....	4
2.2 Studieobjektet.....	4
2.2.1 Grammatisk bakgrund.....	5
2.2.2 Ordböcker.....	6
2.2.3 Relevanta teorier	8
3. Metod och material.....	9
4. Kvantitativ undersökning.....	11
4.1 [<i>rätt</i> ADJEKTIV /ADVERB]	11
4.2 [<i>ganska</i> ADJEKTIV /ADVERB]	12
4.3 [<i>halv</i> -ADJEKTIV /ADVERB].....	14
4.4 [<i>lagom</i> ADJEKTIV /ADVERB].....	14
4.5 Olikheter mellan sökresultaten	15
5. Kvalitativ undersökning.....	17
5.1 Betydelsesdomäner	17
5.2 Karaktäriserande och klassificerande adjektiv.....	18
5.3 Lexikalisering och konventionalisering.....	21
5.4 Ironiska konstruktioner.....	23
5.5 Ändpunktsmarkerande adjektiv.....	25
5.6 Vardaglig stil.....	26
6. Slutdiskussion.....	27
7. Litteraturförteckning	31

1. Inledning

Gradadverbial är någonting som ofta används för att ange styrka hos ett adjektiv eller ett adverb. Vi kan till exempel säga att *maten var väldigt god* eller att *filmen var lite tråkig*. Vi sticker in ett gradadverb för att betona att maten var godare än medelgod och att filmen var tråkig utan att vara väldigt tråkig. Ibland betonar adverb att det rör sig om ett medelvärde, om maten var *halvgod* kan man föreställa sig att den var god, men att den bara nådde upp till hälften av maxvärdet av *god*. Om en resa är *ganska lång* borde det innebära att den inte är av det allra längsta slaget, men ändå någorlunda lång.

Om man föreställer sig en skala där det högsta värdet hos ett adjektiv, som till exempel *varm*, placeras högst och det lägsta längst ner är det rimligt att tänka sig följande placeringar för *jättevarmt* och *lite varmt*.

Figur 1. Exempelskala

Gradadverb som *rätt*, *ganska*, *halv-* och *lagom* borde placera adjektiv någonstans mellan maxvärdet och minimumvärdet på skalan ovan. Man kan undra om alla typer av adjektiv och adverb förhåller sig på samma sätt till ett gradadverbial eller om dessa påverkar olika ord på olika sätt.

Dessutom förekommer det konstruktioner vars komponenter ytligt sett verkar krocka med varandra, hur kan uttryck som *ganska meningslöst* förklaras? *Meningslöst* säger ju i sig självt att ingen mening finns, hur kan det då graderas med *ganska* som syftar till att placera adjektivet till ett ungefärligt mellanläge. Dessa komponenter kan vara svåra att kombinera men varför använder man då uttryck som detta?

Uppsatsen syftar inte till att undersöka gradadverbial överlag, alltså omfattar den inte konstruktioner som placerar in adjektiv och adverb högt eller lågt på skalan. Det är just ovan nämnda mellanvarianter som här anses intressanta. Därför kommer följande uppsats att diskutera användningen av dessa adverbial och huruvida de används eller skiftar betydelse på olika vis.

1.1 Syfte

Syftet med kommande uppsats är att undersöka hur gradadverbial som placerar adjektivet¹ eller adverbet på en mellannivå fungerar samt hur denna kombination samspelar i olika varianter. Uppsatsen avser att bidra med underlag till ett konstruktikonprojekt som pågår vid Göteborgs Universitet och kommer därmed att göras ur ett konstruktionsgrammatiskt perspektiv. Dessa begrepp kommer att utvecklas i nästkommande kapitel. Följande fyra konstruktioner är utvalda för undersökningen:

- [*rätt* ADJEKTIV/ADVERB]
- [*ganska* ADJEKTIV/ADVERB]
- [*halv*-ADJEKTIV/ADVERB]
- [*lagom* ADJEKTIV/ADVERB]

Dessa konstruktioner karaktäriseras av sättet på vilket de använder olika former av gradadverbial för att gradera det åsyftade adjektivet eller adverbet till ett slags mellanläge. Frågor som avses behandlas är följande:

- Hur används dessa gradadverbial i formellt respektive informellt språk?
- Vilken effekt har de olika gradadverbialen på olika typer av adjektiv och adverb?
- Kan betydelsen skifta mellan olika kombinationer av gradadverbial och adjektiv eller adverb?

För att besvara dessa frågor kommer undersökningen att utföras i två delar. Först presenteras en kvantitativ undersökning, i vilken Språkbankens sökverktyg Korp ([www]) används för att kartlägga generella mönster och den breda användningen av konstruktionerna i utvalda samlingar av textkorporusar. (jfr kap. 3) Då avsikten är att försöka se eventuella skillnader mellan formellt respektive informellt språk har textsamlingar från sociala medier samt tidningstexter valts ut för undersökningen då de anses vara representativa för de nämnda olika texttyperna. Därefter kommer en mer kvalitativ undersökning syfta till att finna specifika resultat för att se avvikande mönster och eventuellt varierande användning och betydelse. Uppsatsen utgår från ett konstruktionsgrammatiskt perspektiv och är avsedd att bidra till konstruktionsforskning vilken presenteras närmare härnäst.

¹ *Adjektiv* avser både adjektiv i adjektivisk och i adverbial användning.

2. Teoretisk bakgrund

Följande kapitel är uppdelat i två avsnitt. Först presenteras det ramverk utifrån vilket uppsatsen i fråga är skriven. Allmän konstruktionsgrammatik samt det svenska projektetet kring ett svenskt konstruktikon presenteras. I det andra avsnittet presenteras tidigare forskning kring de språkliga detaljerna i fråga, som gradadverbialen som står i centrum samt graderbarhet av adjektiv i allmänhet.

2.1 Ramverket

En del av syftet med uppsatsen är som sagt att bidra med forskning för det svenska konstruktikonet som utvecklas vid Göteborgs universitet. Här följer därför en introduktion kring ramverket, dels en övergripande introduktion till konstruktionsgrammatik samt dels en beskrivning av det svenska konstruktikonet.

2.1.1 Konstruktionsgrammatik

Inom konstruktionsgrammatik väljer man att se språksystemet som ett nätverk av konstruktioner. Konstruktioner är konventionaliserade kombinationer av form och innehåll. Ett konstruktionsgrammatsikt synsätt täcker allt från morfem till abstrakta syntaktiska enheter. Därmed blir såväl ordet *ganska* som satsdelen *subjekt* som idiomet *en hund begraven*, konstruktioner. (Goldberg 2003 [www]) Vidare menar Goldberg (1995:7) att det, inom konstruktionsgrammatiken, inte finns någon strikt åtskillnad mellan lexikon och syntax. Form och innehåll är beroende av varandra och den ena kan inte studeras uttömmande utan att ta hänsyn till den andra.

Konstruktioner kan vara mer eller mindre fixerade, alltså låsta till en enda innebörd (exempelvis *så att säga, röda hund* som inte har några större variationsmöjligheter) eller schematiska konstruktioner med utbytbara enheter som ger olika betydelser men enligt samma konstruktionsmönster (till exempel *verba sig resultat*, en kombination som enligt samma mönster kan kombineras till olika betydelser som *springa sig varm, göra sig redo* osv.). (Lyngfelt et al. 2014:270f) Konstruktionen [*gradadverbial* ADJEKTIV/ADVERB] är exempel på den senare typen då det finns ett begränsat antal gradadverbial men en stor mängd adjektiv och adverb som kan kombineras.

För att kartlägga och beskriva det svenska språket används traditionellt grammatiska översikter för att beskriva generella principer och lexikala resurser för att kartlägga ordförrådet. Lexikon och grammatikor har alltså en given plats i vår språkbeskrivning. Vad

som tidigare saknats i den svenska språkbeskrivningen är konstruktioner, uttryck som befinner sig emellan dessa båda. Dessa konstruktioner är för specifika för att kunna beskrivas som generella regler och för generella för att kunna knytas till specifika ord. Därmed förbises dessa ofta och har hittills saknats i den språkliga beskrivningen. (Lyngfelt & Forsberg 2012:2)²

2.1.2 Ett Svenskt Konstruktikon

Med bakgrund av föregående problematik vill man nu ta fram ett så kallat konstruktikon. Detta ska fungera som en databas över svenska konstruktioner och ge en utförlig beskrivning av konstruktioner samt deras användning i språket. Detta projekt är baserat på ett liknande som utförs i Kalifornien, Berkeley. Man försöker med detta projekt göra det möjligt att skapa en beskrivning av det svenska språket som överbryggat de begränsningar som en strikt indelning i lexikon och grammatik ger, inte minst genom en rik behandling av de typer av konstruktioner som tenderar att lämnas obehandlade därför att de inte har en given plats i vare sig grammatiska eller lexikaliska beskrivningar av traditionellt snitt.

Ett av syftena med konstruktikonet är att verka som en språkvetenskaplig resurs vid till exempel andraspråksundervisning. Man vill därför fokusera på konstruktioner som tycks problematiska ur just detta perspektiv. (Lyngfelt et al. 2014:269)

De konstruktioner som behandlas i denna uppsats saknas i konstruktikonet och en avsikt med uppsatsen är därmed att bidra med underlag för en eller flera framtida konstruktikonposter.³

2.2 Studieobjektet

Nedan följer en kortfattad beskrivning av den teoretiska bakgrunden utifrån ett grammatiskt perspektiv. Även gradering av adjektiv utifrån *Svenska Akademiens grammatik* (SAG) kommer att behandlas samt hur de aktuella gradadverben omtalas i svenska ordböcker.

² För ytterligare information om konstruktikon hänvisas till Fillmore, Lee-Goldman & Rhomieux (2012) och Lyngfelt, Borin m.fl. (u.u.)

³ För ytterligare information om det svenska konstruktikonet hänvisas till Lyngfelt, Bäckström m.fl. (u.u.) när det gäller det svenska konstruktikonet.

2.2.1 Grammatisk bakgrund

Enligt SAG (vol. II, s.159) är de flesta adjektiv graderbara. Dessa kan graderas till olika värden beroende på vilken typ av adjektiv det rör sig om. Att gradera ett adjektiv kan göras genom komparativ eller superlativsuffix men även genom användning av gradadverbial. Olika gradadverbial som kan användas vid gradering av ett adjektiv som till exempel *stor* skulle kunna vara *väldigt* eller *jätte-* för att placera adjektivet högt upp på en tänkt skala medan gradadverbial som *lite* skulle kunna placera ordet på en lägre del av graderingsskalan.

Det finns flera olika sätt att kategorisera adjektiv på, dessa kommer här att presenteras och vara till hjälp vid en senare analys. Till att börja med menar SAG att svenskans vanligaste adjektiv kan delas upp efter innebörd enligt följande kategorier: *Dimension och form, Ålder, Färg, Annan fysisk egenskap, Hastighet, Värde, Sinnelag, Sinnestämning, Läge*. (vol. II:154)

En annan distinktion som SAG gör mellan olika typer av adjektiv är mellan *karaktäriserande* och *klassificerande* adjektiv, karaktäriserande adjektiv är helt enkelt de som beskriver predikationsbasen och har möjlighet att kompareras och gradera denna, se exempel (1) nedan. De klassificerande placerar predikationsbasen i en kategori eller klass och kan på så vis inte graderas. Normalt sett ligger det i substantivets natur att verka klassificerande medan adjektivet vanligen karaktäriserar. Det finns dock undantag och SAG nämner därmed tre olika typer av klassificerande adjektiv som presenteras kort nedan. Den första varianten betecknar tillhörighet, ofta politisk eller geografisk, som visas i exempel (2). Den andra kategorin betecknar en referentiell sfär, som politik eller ekonomi, se exempel (3), och den tredje varianten befäster predikationsbasen tidsmässigt, se exempel (4). SAG menar att då avsikten med dessa typer av adjektiv är att klassificera predikationsbasen till en klass, i vilken predikationsbasen kan hamna inom eller utanför, finns det ingen möjlighet till gradering för dessa adjektiv. (vol. II:156)

- (1) Min katt är ganska liten.
- (2) Jag har en småländsk morfar.
- (3) Vi har ekonomiska problem.
- (4) Detta är samtida problem.

2.2.2 Ordböcker

Jag har valt att använda *Svensk ordbok* från *Norstedts* (1999), *Natur och kulturs svenska ordbok* (2001), *Svensk ordbok utgiven av Svenska Akademien* (SO) och *Bonniers svenska ordbok* (1992) för att se hur varje gradadverb omskrivs i ordböcker. Detta kan bidra till att skapa en uppfattning om adverbens karaktär och definition vilket kommer att vara till hjälp vid undersökningen av konstruktionerna inom vilka adverbena ingår.

2.2.2.1 Rätt

Ordet *rätt* i egenskap av gradadverbial återfinns i de flesta ordböcker jag väljer att använda, SO definierar *rätt* enligt följande:

(ibl. i konstr. med det betydelsetomma adverbet *så*) i någorlunda hög grad
{SYN. ganska, tämligen}: *han är ~ gammal; hon sjunger ~ bra; det var ~ så trevligt på bjudningen; ~ många*

HIST.: sedan ca 1675; fornsv. rät 'rakt; sant; rätteligen'

Även *Svensk ordbok* (1999) definierar *rätt* som ”i någorlunda hög grad”. *Natur och kulturs svenska ordbok* (2001) menar att *rätt* ofta förekommer med *så* och likställer det med ”ganska”. De exemplifierar med ”han är rätt så liten” och nämner alltså inte alls att *rätt* kan förekomma ensamt.

Sammanfattningsvis menar ordböckerna alltså att *rätt* graderar ett adjektiv eller adverb till en någorlunda hög grad, vilket alltså inte ger en särskilt exakt definition av hur mycket som åsyftas, det kan dock antas luta mot ett högre värde än ett exakt mittenvärde då en majoritet av ordböckerna ändå pekar på en hög grad snarare än en låg grad.

2.2.2.2 Ganska

gan`ska adverb i någorlunda hög grad SYN. tämligen relativt 1rätt 1JFR jämförelsevis förhållandevis *hon tjänar ganska mycket pengar en ganska stor villa vi kommer ganska snart* sedan 1449 SOU; 1764 i sin nuv. bet.testamente upprättat i Åbo stift av riddaren Henrik Klasson (Arwidsson) fornsv. ganska 'mycket; högeligen'; av lågty. ganz,gans 'mycket; helt'; av omdiskuterat urspr

Enligt beskrivningen från SO ovan, härrör alltså *ganska* från tyskans ”ganz” som i själva verket betyder ”mycket” eller ”helt”. En förändring verkar alltså ha skett på vägen då ordet nu snarare innebär ”i någorlunda hög grad”, vilket även *Norstedts* (1999) skriver i sin ordbok. *Bonniers* (1992) skriver att *ganska* har samma innebörd som ”rätt (så), tämligen” och ”någorlunda” medan *Natur och kultur* (2001) menar att *ganska* innebär ”inte lite men heller inte så mycket.”

Här ges alltså olika definitioner, delvis placeras *ganska* på samma nivå som *rätt* men i *Natur och Kultur* verkar ordet ha ett något lägre värde vilket ger anledning att tro att *ganska* placerar ett adjektiv något lägre på ovan tänkta skala än *rätt*.

2.2.2.3 Halv

SO definierar *halv* i egenskap av fristående adjektiv men inom posten nämns även *halv* i egenskap av förled och gradadverbial enligt följande.

ofta med vagare innebörd som utgör en del av ngt; ibl. med antydning om betydande del, ibl. om otillräcklig del halvbra halvdöd halvfärdig halvslummer *hon är ute och roar sig halva nätterna halva stan hade mött upp ett halvt formellt, halvt flickaktigt leende* (adv.) *hon var halvt medvetlös* (adv.)

Natur och kultur (2001) ger en definition som säger att *halv* i egenskap av förled betyder: ”inte helt men ganska mycket.”

Trots att ordet i andra sammanhang betecknar just hälften av ett maxvärde tycks *halv-* i egenskap av gradadverbial definieras av sitt sammanhang och talarens avsikt. Enligt ovanstående definitioner kan ordet ibland avses som en betydande del och ibland som en otillräcklig del, talarens avsikt verkar vara vad som styr hur mycket *halv-* egentligen innebär.

2.2.2.4 Lagom

SO:s definition av *lagom* lyder enligt följande.

lagom adverb lag·om i lämplig omfattning varken för mycket el. för litet *vattnet var lagom varmt träet brukade ge efter så där lagom* ◦spec. *i lämplig tid boken blev färdig lagom till jubileet* ◦äv. i mildare tillsägelser att låta bli ngt *skrik lagom! skryt lagom! du ska så lagom heller! det är lagom åt ngn* det är precis vad ngn förtjänar som straff e. d. han är så högfärdig så

det var lagom åt honom att han körde på tentansedan 1675 dativ plur.
av 'lag i bet. 'rätt ställning; rätt förhållande'; liknande form
har enkom, stundom, ömsom

Bonniers (1992) definierar *lagom* som "lämplig, passande eller måttlig". *Natur och Kultur* (2001) utvidgar begreppet med följande ord: "så mycket eller så lite så att man blir nöjd" eller "inte för sent och inte för tidigt."

Lagom definieras lite annorlunda än föregående gradadverb, *lagom* är ett ord vars syfte snarare tycks vara att träffa rätt punkt och hamna på precis den graden där den förväntas hamna. Alltså ett högst subjektivt adverbial som troligen är helt kontextberoende.

Dessa olika adverb tycks alltså alla ges lite olika definitioner angående vilken grad de egentligen tillskrivs, vilken exakt grad som avses med vilket gradadverb är både svårt och oväsentligt att definiera. Slutsatsen som kan dras blir att de alla graderar adjektiv och adverb till ett ungefärligt mellanvärde.

2.3 Relevanta teorier

En teori som är till hjälp vid analys av konstruktioner som ter sig ogrammatiska kan vara Paul Grices teori om samtalsmaximer (1989:26f) och på vilket sätt dessa maximer kan förklara hur avvikande grammatiska kombinationer hanteras av mottagaren. Nedan följer en mycket kortfattad introduktion till dessa maximer.

Teorin gör gällande att talaren tar hänsyn till fyra maximer för att göra sig korrekt förstådd. De fyra lyder enligt följande:

1. *The maxim of quantity*. Kvantiteten av utsagan bör vara väl avvägd, talaren bör göra sitt bidrag informativt men inte överinformativt.
2. *The maxim of quality*. Det som sägs bör vara sant.
3. *The maxim of relevance*. Bidraget ska vara relevant för sammanhanget.
4. *The maxim of manner*. Den avslutande maximen ställer krav på stilen på bidraget och menar att det inte bör vara tvetydigt eller oklart utan snarare kortfattat och ordningsamt. (Grice 1989:26f)

Vidare menar han att om dessa maximer inte uppfylls handlar det antingen om att avsändaren bryter mot en eller flera maximer, vilket innebär att uttalandet är osant, eller att avsändaren

tillämpar så kallad *flouting* vilket innebär att talaren medvetet bryter mot eller justerar en maxim. Då åhöraren därmed uppfattar uttalandet enligt *flouting*-principen tvingas åhöraren göra en omtolkning och söka efter en ny alternativ innebörd av vad som sagts än den bokstavliga. Därmed leds läsaren till att omtolka snarare än att avvisa ett osant uttalande vilket ju är en nödvändig del av den fulla förståelsen för till exempel ett metaforiskt uttalande. Förmågan och viljan att tolka denna typ av uttalanden kallas för *The cooperative principle*. Principen förutsätter alltså en vilja att förstå och tolka uttalanden med en icke bokstavlig betydelse. (1989:30)

Ytterligare en teori som bör tas i beaktning är *coercion*, vilket diskuteras i en artikel av Michaelis (2005). *Coercion*, som kan översättas till 'tvång' eller 'betvingad' kan kortfattat förklaras som att en lexikal enhet och en grammatisk princip tekniskt sett kan samspela dåligt men då de tvingas ihop ändå ge en betydelse med hjälp av sammanhanget och mottagarens förståelse. Michaelis exemplifierar med meningen; "you have apple on your shirt". "Apple" blir grammatiskt fel i sammanhanget då det används utan bestämd artikel men uppfattas därmed på ett annat sätt då åhörarens försförståelse är menad att läsa in att det är delar och bitar av ett äpple som åsyftas. (2005:52)

Hon utvecklar beskrivningen av *coercion* med en princip som hon kallar *The override principle*. Denna princip gör gällande att om en lexikal enhet ej är kompatibel med sin syntaktiska kontext så kommer denna enhet att anpassa sig till att överensstämma med kontexten den är placerad i. (2005:51) Dessa teorier kan vara till hjälp för att undersöka konstruktioner som inte ter sig helt grammatiska.

3. Metod och material

För att undersöka användningen av dessa konstruktioner närmare kommer jag att använda mig av verktyget Korp som tillhandahålls av Språkbanken. (Korp [www]) Korp ger användaren en möjlighet att söka inom stora volymer textkorpusar av många olika slag och jag kan på så vis undersöka hur de konstruktioner jag är intresserad av faktiskt används hos svenska språkbrukare.

De konstruktioner jag tänker undersöka är troligen beroende av sin fullständiga kontext för full förståelse, därför kräver undersökningen mer kvalitativa studier och jag väljer därför att avgränsa mängden korpusar till en lite mindre samling. Vissa korpusar i Korps samling har möjlighet att visa en så kallad *utökad kontext* vilket innebär att det finns möjlighet att se mer

text ifrån sammanhanget där sökträffen hittats. Vanligtvis visas endast den mening i vilken sökträffen hittats. Då alla korpusar inte erbjuder denna möjlighet väljer jag att avgränsa mig till de som stödjer funktionen och kan visa en större mängd text.

Jag väljer i första hand att avgränsa mig till korpusar från tidningstexter samt korpusar inom sociala medier, dock kan jag inte använda korpusar från kategorin *bloggtexter* då dessa inte stödjer utökad kontext. *Forumstexter* och *twittertexter* blir därmed de korpusar som används ur kategorin. Inom dagstidningar finns textkorpusar från *Göteborgsposten*, *Press* och *Dagens Nyheter 1987* som stödjer utökad kontext. Dessa två olika typer av korpusar är utvalda just för att de troligen är olika. Inom sociala medier används främst ett informellt språkbruk och en mängd olika typer av röster förekommer. Tidningstexter använder ofta ett mer officiellt och städat språk med ett redaktionellt innehåll som är anpassat för att anses trovärdigt och tillförlitligt. Därav kan dessa olika två typer av korpusar antas använda även just den aktuella konstruktionen på olika sätt. (Herbert & Hjalmarsson, 2012:31)

Vid Korpsökningarna används funktionen *Utökad sökning* vilken ger möjlighet att söka på en kombination av ord samt välja vilken ordklass som eftersöks. Korpusarna från sociala medier innehåller hela 7 937 382 847 *token*, vilket kan likställas med antal ord, men som även inkluderar skiljetecken. Dessa korpusar har ett mycket större omfång än de korpusar från tidningstexterna vilka endast består av 318 226 316 *token*. Då korpusarnas storlek är så olika kommer sökresultaten sett till antal träffar inte vara särskilt relevant då vi med säkerhet kan veta att träffarna kommer att vara fler inom den större korpussamlingen. Därför är det viktigt att veta att Korp även visar relativa antal träffar, vilket innebär att sökverktyget räknar ut antal träffar per en miljon *token*. Denna siffra gör att resultatet blir jämförbart mellan de olika korpusarna och är därför viktig att ta i beaktning. (Användarhandledning för Korp [www])

I följande kapitel redovisas de sökningar som gjorts i Korp på varje konstruktion. Därefter presenteras de kvantitativa resultaten i ett första kapitel och därefter visas likheter och skillnader utifrån dessa resultat ifråga om till exempel relativa antal och mängd sökträffar. Den andra delen av undersökningen utgår från en mer kvalitativ synvinkel. Här undersöks eventuella mönster och avvikelser mellan de olika typerna och intressanta detaljer som förekommer och kräver en djupare undersökning. I denna del kategoriseras de vanligaste adjektiven utifrån olika typer från bland annat SAG för att därmed visa mönster och avvikelser.

4. Kvantitativ undersökning

Nedan följer en undersökning baserat på resultat från Korp som visar hur de aktuella konstruktionerna faktiskt används av språkbrukare. I slutet av kapitlet redovisas fullständig statistik samt en tabell över konstruktionernas vanligaste adjektiv och adverb.

4.1 [rätt ADJEKTIV/ADVERB]

Den första sökningen görs enligt följande söksträng, i den första kolumnen har ett specifikt ord valts ut, nästa kolumn specificerar nästa ord, vilket här har bestämts till att vara antingen ett adjektiv eller adverb.

Tabell 1. Korpsökning på [rätt ADJEKTIV/ADVERB]

Ord är:	Ordklass är:
rätt	Adjektiv
	eller
	Ordklass är:
	Adverb

Nedan följer ett par exempelmeningar ur sökresultatet.

- (5) Mäklarna brukar ha **rätt nära** samarbete med bankerna kring husaffärer .
- (6) De huvudsakligen kortfattade artiklarna tvingar dessvärre också fram en tämligen rumphuggen stil och stundom också **rätt slarvigt** underbyggda omdömen .

Sökningen ger totalt 2 389 023 träffar och dess relativa tal, alltså mängden gånger konstruktionen förekommer per miljon token ger värdet 307,6. Sökträffarna visar att *så* är det absolut vanligaste ordet att följa *rätt* med ett relativt antal på 38,5. Detta innebär att *rätt så* kräver en helt egen Korpsökning för att se vilka adjektiv och adverb som följer denna konstruktion och på så vis se om de skiljer sig åt och behöver en separat undersökning. Bortsett från *så* är de vanligaste efterföljande orden följande: *bra, mycket, ofta, stor, säker, snabbt, länge, fort, skönt, vanligt*.

För att jämföra gör jag sedan en sökning i endast korpusarna från sociala medier för att se om statistiken och ordvalen skiljer sig åt från de allmänna. I denna sökning är resultatet något högre än den första, det relativa värdet är 317,8. När jag gör en sökning i endast tidningstexter

blir resultatet endast 68,6 i relativa tal vilket slår fast att konstruktionen är mycket mer vanligt förekommande inom sociala medier. En tabell över fullständiga värden samt över de vanligaste konstruktionerna återfinns i slutet av kapitlet.

4.1.1 [rätt så ADJEKTIV/ADVERB]

Denna sökning skiljer sig från den första då en extra kolumn, alltså ett extra ord, lagts till i mitten.

Tabell 2. Korpsökning på [rätt så ADJEKTIV/ADVERB]

Ord är:	Ord är:	Ordklass är:
Rätt	Så	Adjektiv
		eller
		Ordklass är:
		Adverb

Exempelmeningar som kan nämnas är följande:

- (7) Jag simmar lite då och då, och är **rätt så trött** efter 1 km, och det är i ett tempererat bad!
- (8) Tycker den här bilden **vart rätt så kul** !!!

Då [rätt så ADJEKTIV/ADVERB] enligt sökresultatet såg ut att vara en mycket vanlig konstruktion görs även en sökning på den enskilda konstruktionen. Avsikten är att se om konstruktionen antar annorlunda adjektiv och adverb när ett *så* är tillagt eller om konstruktionerna är snarlika. De vanligaste orden är *bra, stor, många, ny, mycket, dyrt, lång, säker, hög, vanligt*. Slutsatsen blir att de används ihop med samma adjektiv eller adverb och i huvudsakligen överensstämmande ordning och att likheten gör att de två typerna kan betraktas som samma konstruktion hädanefter: [rätt (så) ADJEKTIV/ADVERB] Om skillnader i användningen hade visat sig skulle det istället varit på sin plats att betrakta dem som två separata konstruktioner.

4.2 [ganska ADJEKTIV/ADVERB]

Nästa sökning ser ut enligt följande:

Tabell 3. Korpsökning på [ganska ADJEKTIV/ADVERB]

Ord är:	Ordklass är:
ganska	Adjektiv
	eller
	Ordklass är:
	Adverb

- (9) Har inga större utgifter och klarar mig **ganska bra**.
- (10) Han talade västgötska, var lite dammig av universitetsliv, **ganska kort** och tidigt skallig.

Det totala resultatet blir 3 239 096 totala träffar med hela 392 träffar per en miljon token, alltså det relativa antalet. Om jag begränsar resultatet till sociala medier, är det relativa talet hela 400,9. Inom tidningstexternas korpusar finns endast 178,5 i relativa tal.

4.2.1 [ganska så ADJEKTIV/ADVERB]

Tabell 4. Korpsökning på [ganska så ADJEKTIV/ADVERB]

Ord är:	Ord är:	Ordklass är:
Ganska	Så	Adjektiv
		eller
		Ordklass är:
		Adverb

Då adverbet *så* kommer på en tredje plats i resultatet i ovanstående Korpsökning krävs det en extra sökning även här. I likhet med [*rätt så* ADJEKTIV/ADVERB] överensstämmer sökresultatet oavsett om *så* är med i konstruktionen eller inte och därmed kan konstruktionen benämnas [*ganska (så)* ADJEKTIV/ADVERB]. De vanligaste följande adjektiv och adverbena är *bra, mycket, snabbt, stor, säker, snart, fort, ofta, rejält* och *exakt*.

Några exempelmeningar visas nedan.

- (11) Tycker det e **ganska så lagom**, är glad att jag inte tycker om nåt mera
- (12) Steker köttfärsen **ganska så hårt**. Vill inte ha den kokt.

4.3 [halvADJEKTIV/ADVERB]

Denna Korpsökning skiljer sig från de andra då den endast har en kolumn och söker således bara ett ord. Här är *Halv*- utvalt som förled till det eftersökta ordet, vars ytterligare kriterier är att det ska vara adjektiv eller adverb.

Tabell 5. Korpsökning på [halvADJEKTIV/ADVERB]

Förled är:
Halv (adjektiv)
Och
Ordklass är:
Adjektiv
Eller
Ordklass är:
Adverb

(13) Ah tackar, letade storleksinfo på hemsidan men var väl **halvblind** som vanligt.

(14) Ett **halvljummet** kaffe , en ryggsäck där chokladen sipprat ut och en kork som verkar omöjlig att skruva på sedan man tappat termosens i backen.

Denna sökning ger 185 228 träffar i samtliga korpusar, det relativa värdet är 22,4. De vanligaste orden är följande: *halvbra, halv nakna, halvtaskig, halv dan, halvfull, halv död, halv dåligt halvlångt, halv färdiga halvsvensk*. I sociala medier visar Korp 178 076 träffar, det relativa antalet är 22,4. I tidningstexter finns endast 7 152 exempel men det relativa värdet är alltså 22,5. Här är alltså skillnaden obetydlig mellan sociala medier respektive tidningstexter.

4.4 [lagom ADJEKTIV/ADVERB]

Nästa sökning görs enligt följande tabell:

Tabell 6. Korpsökning på [lagom ADJEKTIV/ADVERB]

Ord är:	Ordklass är:
lagom	Adjektiv
	eller
	Ordklass är:
	Adverb

- (15) Koka sen med lök, salt, pepparkorn och eventuellt lagerblad tills de blir **lagom mjuka**, ca en timme.
- (16) Göteborg : Sol , runt 20 grader och **lagom mycket** folk. Charlotta Palm, badvakt på Lundbybadet hade en bra dag på jobbet i går.

Här blir sökresultatet litet jämfört med de övriga konstruktionerna, Korp finner inte mer än 112 966 träffar. Den allmänna relativa siffran här är låg och ligger på ca 13,7. Inom korpusarna från sociala medier visas så många träffar som 109 509. Det relativa talet är 13,8 och därav är det givet att tidningskorpusarna endast tillhandahåller 3457 träffar. Den totala relativa siffran blir 10,9, vilket ju inte är långt ifrån sökningen inom sociala medier. De vanligaste följande orden efter *lagom* är: *mycket, stor, kul, varmt, lång, trött, roligt, många, bra, tjock*.

4.5 Olikheter mellan de olika sökresultaten

Sökningarna i Korp visar alltså att [*ganska (så) ADJEKTIV/ADVERB*] är den vanligaste av de utvalda konstruktionerna, följd av [*rätt (så) ADJEKTIV/ADVERB*]. Dessa två har ett högt värde jämfört med [*halvADJEKTIV/ADVERB*] och [*lagom ADJEKTIV/ADVERB*] som tycks vara relativt ovanliga konstruktioner i jämförelse. Vi ser även att samtliga konstruktioner är vanligast i korpusar från sociala medier. Störst skillnad finns inom användningen av [*rätt (så) ADJEKTIV/ADVERB*] vars relativa tal uppgår till hela 317,8 inom sociala medier och når endast upp till 68,6 inom tidningskorpusarna. Vi ser alltså att de vanligaste konstruktionerna är vanligast inom sociala medier och att de två mindre konstruktionerna är något vanligare i sociala medier men har nästan samma värde inom tidningskorpusar. I tabellen nedan redovisas de kvantitativa resultaten, följt av en lista av de vanligaste adjektiven och adverbena som följer varje gradadverb. Där har de ord som

förekommer flera gånger i olika böjningar (till exempel *stor/stora*) slagits samman under det vanligaste av orden.

Tabell 7. Samlad statistik enligt Korpsökningar⁴

	<i>rätt</i>	<i>ganska</i>	<i>halv-</i>	<i>lagom</i>
Träffar	2 389 023	3 239 096	185 228	112 966
Relativa tal	307,6	392	22,4	13,7
Träffar Sociala medier	2 443 189	3 182 281	178 076	109 509
Relativa tal Sociala medier	317,8	400,9	22,4	13,8
Träffar Tidningstexter	21 825	56 815	7152	3457
Relativa tal tidningstexter	68,6	178,5	22,5	10,9

Tabell 8. Tabell över de tio vanligaste adjektiven eller adverbena efter varje gradadverb

rätt	ganska	halv	lagom
bra	bra	halvbra	mycket
mycket	mycket	halv nakna	stor
ofta	snabbt	halvtaskig	kul
stor	stor	halvdan	varmt
säker	ofta	halvfull	lång
snabbt	vanligt	halvdöd	trött
länge	säker	halvdåligt	roligt
fort	länge	halvlångt	många
skönt	lätt	halvfärdiga	bra
vanligt	fort	halvsvensk	tjock

⁴ *Relativa antal* innebär antal träffar per en miljon token. *Träffar* innebär det totala antalet träffar.

Ovan syns en sammanställning över de tio vanligaste huvudorden för varje konstruktion. *Rätt* och *ganska* har i huvudsak överensstämmande ord, *lagoms* resultat liknar också de två första. *Halv-* skiljer sig däremot från de övriga genom att anta en annan samling ord. En mer detaljerad analys kommer att göras i följande kapitel.

5. Kvalitativ undersökning

En mer ingående titt på de olika konstruktionernas sökresultat avslöjar en del intressanta mönster och specifika resultat som diskuteras i följande kapitel. Delvis kommer iakttagelser som visat sig i Korpsökningarna att redovisas och dessutom kommer jämförelser att göras utifrån de vanligaste adjektiven för varje konstruktion enligt Korp. Dessa kommer även att undersökas utifrån ett kategoriserande perspektiv med hjälp av kategorier hämtade från SAG.

5.1 Betydelsesdomäner

SAG menar att adjektiv kan delas upp efter innebörd enligt följande betydelsesdomäner; *Dimension och form, Ålder, Färg, Annan fysisk egenskap, Hastighet, Värde, Sinnelag, Sinnestämning, Läge.* (jfr 2.2.1) Tabellen nedan innehåller de tio vanligaste adjektiven eller adverbena för varje konstruktion. Till höger om varje ord definieras vilken betydelsesdomän som ordet tillhör. I de fall då samma ord förekommer flera gånger med olika böjningar, såsom *stor* och *stora* har det ord med minst antal träffar förbisetts.

Tabell 9. Kategorisering efter innebörd

<i>rätt</i>	typ	<i>ganska</i>	typ	<i>halv-</i>	typ	<i>lagom</i>	typ
bra	värde	bra	värde	halvbra	värde	mycket	värde
mycket	värde	mycket	värde	halvna	annan fys.eg.	stor	dimension & form
ofta	värde	snabbt	hastighet	halvtaskig	sinnelag	kul	sinnelag
stor	dimension & form	stor	dimension & form	halvdan	värde	varmt	annan fys.eg.
säker	värde	ofta	värde	halvfull	värde	lång	dimension & form
snabbt	hastighet	vanligt	värde	halvdöd	annan fys.eg.	trött	sinnelag
länge	värde	säker	värde	halvdåligt	värde	roligt	sinnelag

fort	hastighet	länge	värde	halvlångt	läge	många	värde
skönt	sinnesstämning	lätt	annan fys.eg.	halvfärdiga	värde	bra	Värde
vanligt	värde	fort	hastighet	halvsvensk	sinnelag ⁵	tjock	dimension & form

Denna jämförelse bidrar inte med något särskilt avvikande resultat. Vad som kan sägas är att denna uppdelning visar att de vanligaste sökträffarna verkar handla om *värde* och därefter vara jämt uppdelat inom de olika kategorierna. *Lagom* tycks ta adjektiv som behandlar en viss sinnesstämning eller sinnelag något oftare än de andra adverbialen.

5.2 Karaktäriserande och klassificerande

Det kan även göras en uppdelning mellan karaktäriserande och klassificerande adjektiv, varav den karaktäriserande typen är den vanligast förekommande. Klassificerande adjektiv förekommer mer sällan och kan delas upp enligt tre olika typer. Dessa kategorier är de som betecknar geografisk eller politisk tillhörighet, de som betecknar en referentiell sfär samt de som tidsbefäster predikationsbasen. Vidare nämns att dessa är icke graderbara då de syftar till att placera adjektivet just inom en viss, avgränsad klass. De klassificerande adjektiven är relativt ovanliga och därför får specifika testsökningar göras. Sökningarna görs på slumpmässigt förutbestämda konstruktioner inom varje av de tre kategorierna för att se hur adjektiven förhåller sig till gradadverben ifråga.

En första sökning görs på klassificerande adjektiv som betecknar tillhörighet och exempelkonstruktionen blir *rätt svensk*. *Svensk* är ett klassificerande, och därmed icke graderbart adjektiv som i detta fall föregås av det graderande adverbialet *rätt*. Söksträngen ser ut enligt följande:

Tabell 10. Korpsökning på [rätt svensk]

Ord är:	Ord är:
Rätt	Svensk

Rätt svensk får 109 träffar inom de utvalda korpusarna. Nedan följer några exempel.

⁵ Adjektivet betecknar sinnelag om det behandlas som karaktäriserande, detta fenomen behandlas i nästföljande kapitel.

(17) 7 av 10, så jag är nog **rätt svensk** då

(18) När det kommer till sånt här e jag tyvärr **rätt svensk** och feg

(19) Fastän jag är supermedelklass och **rätt svensk**

Av dessa exempel framgår det särskilt tydligt att *svensk* här används i en annan betydelse än den som SAG åsyftar. *Svensk* åsyftas här helt enkelt som en egenskap och kan därmed absolut graderas. Det kan dock antas att konstruktionen är vardaglig och talspråklig. Anledningen är att de enda gångerna konstruktionen förekommer inom tidningstexter är ett fåtal gånger samt att i dessa få fall är ofta *rätt* synonymt med *korrekt* samt i något enstaka citat. I jämförelse är konstruktionen mycket vanligare i texter från sociala medier. I exempel (19) kan vi plocka bort *rätt* för att ändra meningen till följande istället: ”Fastän jag är supermedelklass och **svensk**”. Genast blir adjektivet istället klassificerande då gradadverbialiet försvinner och *svensk* kategoriserar in skribenten till svensk härkomst. Som tydligt syns blir *svensk* istället karaktäriserande så fort gradadverbialiet läggs till och kan betyda att skribenten antingen har ett delvis svenskt ursprung eller att denne tillskrivs eventuella svenska egenskaper. Utifrån sammanhanget är det troligen den senare varianten som åsyftas. På övriga exempel visar sammanhanget att det rör sig om karaktärisering, oavsett om gradadverbialiet hade uteblivit eller inte. Denna typ av klassificerande adjektiv kan alltså sägas vara icke graderbara, men faktum är att de blir graderbara så fort de faktiskt tvingas till gradering och de kan därmed skifta snabbt mellan karaktäriserande och klassificerande.

SAG menar även att adjektiv som *ekonomisk*, *politisk*, *juridisk* är icke graderbara då de betecknar en referentiell sfär, alltså av liknande skäl som föregående kategori.

Tabell 11. Korpsökning på [ganska ekonomisk]

Ord är:	Ord är:
ganska	ekonomisk

En Korpsökning på ovanstående exempelkonstruktion visar med 109 träffar att *ganska ekonomisk* är lika vanligt förekommande som föregående testsökning. Här är tydligt att denna typ av adjektiv även förekommer i en graderbar typ, som då den betecknar en ekonomisk egenskap exempelvis. Det är svårare att finna belägg för att adjektiv som betecknar en

referentiell sfär förekommer som graderbara. I de fallen betecknas snarare sfärens ekonomiska egenskaper och inte dess kategorisering som ekonomisk.

Även adjektiv som tidsbefäster predikationsbasen påstås vara icke graderbara, hit hör till exempel *samtida*, *nutida*, *tidigare* och *framtida*. Konstruktionen *ganska samtida* prövas i Korp med följande söksträng.

Tabell 12. Korpsökning på [ganska samtida]

Ord är:	Ord är:
ganska	samtida

Sökningen ger endast 16 träffar. Dock blir resultatet här liknande de tidigare typerna då de tycks kunna tvingas till gradering om de så bara graderas.

- (20) Dom är **ganska samtida** dom här fyra
- (21) Han kändes som en **ganska samtida** snubbe som hade bra koll på vad som försiggick runtom i den övriga filmvärlden
- (22) Själva tillagningen är **rätt meningslös** , det viktigaste är att man äter tre bra komponerade måltider per dag och ett par mellanmål

Skillnaden mellan karaktäriserande och klassificerande är hårfin och klassificerande adjektiv blir helt enkelt graderbara så fort ett gradadverbial läggs till och de förändras därmed till att bli karaktäriserande så fort graderingen kräver det. I vissa fall kan de behålla sin betydelse som klassificerande, i andra fall kan dessa adjektiv oproblematiskt ändra innebörd till att verka beskrivande och karaktäriserande. De klassificerande adjektiven är alltså mycket påverkbara och kontextberoende.

Exemplen ovan visar att *coercion* leder till att de ursprungligen klassificerande adjektiven beter sig som de gör och anpassar sig till sammanhanget i vilket de tvingas in i. Enligt *The override principle* anpassar sig de lexikala enheter som inte riktigt matchar mönstret till att passa in enligt lämplig förståelse till kontexten. På så vis tvingas dem till att passa in i mönstret de placeras i. (Michaelis 2005:51f)

Ovan nämnda exempel kan även analyseras utifrån Grices samtalsprinciper, vilka uppfylls genom att hålla en viss standard gällande kvalitet, mängd, relevans och stil. Dessa

konstruktioner bryter mot den fjärde principen som förutsätter en viss stil och klarhet i yttrandet. Då en maxim inte uppfylls förutsätter Grice att mottagaren tillämpar *the cooperative principle* och justerar själv vad som sagts för att skapa en egen slutsats och en tolkning av konstruktionen. (1989:30)

5.3 Lexikalisering och konventionalisering

Bland sökträffarna i Korp påträffas även resultat som visar att vissa konstruktioner förefaller ha en annan innebörd än dess bokstavliga och på så vis har en lexikaliserad innebörd.⁶ Svanlund (2002) nyanserar begreppet med ett flertal varianter, den aspekt av lexikalisering som är aktuell här är den typ han kallar för *lexikalisering-anomalisering*. Nedan kommer denna typ att åsyftas då begreppet *lexikalisering* används. Detta innebär att ett ”flermorfemigt uttryck får en annan betydelse än vad som framgår av de ingående morfemen.” (Svanlund 2002:9) Ett exempel på denna typ av lexikaliserat uttryck skulle kunna vara *jordgubbe*, då betydelsen av de sammansatta orden *jord* och *gubbe* inte går att utläsa endast genom att förstå de enskilda morfemen i sig. (2002:9) Denna typ av lexikaliserade ord kan också kallas ogenomskinliga och är helt enkelt sammansättningar vars betydelse inte kan härledas utifrån de sammansatta morfemen. Vad som förutsätter att ett ord kan anses lexikaliserat är huruvida det kan återfinnas i antingen det mentala lexikonet eller i ett språksamfunds konventionella ordförråd, alltså återgivet i ett lexikon. Vidare skriver Svanlund att det som återgivs i det kollektiva lexikonet återfinns rimligtvis även i individens mentala lexikon. (2002:10f) Således kommer SO och SAOL att användas nedan för att definiera lexikaliserade uttryck.

I sökresultatet har konstruktionen [*halv*ADJEKTIV/ADVERB] visat sig skapa en del lexikaliserade uttryck enligt en undersökning av sökträffarna. Av de tio vanligaste konstruktionerna som börjar med *halv-* förekommer fyra i SO eller SAOL, nedan följer definitionerna.

Halvnaken – *mycket lätt klädd* (SO)

Halvtaskig – *ganska dålig* (SAOL)

Halvdan – *medelmåttig, inte särskilt bra* (SAOL)

Halvdöd – *Helt utmattad av onormala påfrestningar* (SO)

Nedan följer även några exempelmeningar hämtade från Korp för att ge en bild av kontexten.

⁶ Nedan kommer Svanlunds definition av lexikalisering att gälla snarare än SAG:s.

- (23) Förutom när jag har tvättning då är jag uppe vid sju redan, dom dagarna är jag **halvdöd** kan jag tillägga efter så lite sömn .
- (24) Det är konstigt att i Sverige går det bra att gå **halvnaken** överallt men att amma sitt barn går inte?
- (25) Nope. Jag tror att det kommer att bli en **halvdan** sommar. Mulet, regnigt och några enstaka varma dagar.
- (26) Lite **halvtaskig** bild, men har du satt dit strömkabeln?

Dessa ord avviker delvis från vad de enskilda leden består av och kan därmed tyckas vara delvis lexikaliserade och ogenomskinliga och därmed kräva en viss förförståelse från mottagaren.

Halvdan, som kommer på en fjärde plats bland de vanligaste orden, är vanligare än ett ensamstående *dan*, alltså samma ord som ograderat. *Dan* i egenskap av adjektiv förekommer inte en enda gång inom de aktuella korpusarna medan *halvdan* förekommer hela 4176 gånger. Därav är *halvdan* ett synnerligen ogenomskinligt ord som, baserat på den låga eller obefintliga användningen i sökresultatet, troligen blir svårförståeligt utan sitt gradadverbial.

Taskig definieras enligt SAOL både som ”elak, okamratlig” och som ”dålig”. En testsökning i Korp visar att båda betydelserna av *taskig* är vanligt förekommande. Däremot definierar SAOL *halvtaskig* som ”ganska dålig” och inte som ”ganska elak”. En sökning i Korp på *halvtaskig* visar att ordet nästan uteslutande används för att beskriva någonting som ”ganska dåligt”. Då ordet kombineras med *halv-* verkar alltså endast en av två betydelser finnas.

De gånger *halvdöd* förekommer i sökresultatet verkar de stämma mycket väl in på SO:s definition. Som synes i kontexten i exempel (23) avses snarare stark trötthet än en bokstavlig tolkning. *Halvnaken* skulle också kunna anses ha flera innebörder då ordet skulle kunna syfta på att vara till hälften naken och till hälften klädd, men den kan även betyda ”mycket lätt klädd” enligt SO, vilket ju inte innebär att någon till hälften måste vara naken. Det är alltså, i likhet med *halvtaskig*, en av flera möjliga innebörder som anses vara den normala och mest vedertagna.

Konstruktionerna ifråga kan alltså anses vara delvis lexikaliserade och ogenomskinliga då en viss förförståelse krävs för att veta exakt vilken betydelse som är aktuell. Dessa vedertagna betydelser av konstruktionerna kan dessutom ses som *konventionaliserade*. SAG menar att ett uttryck som är konventionaliserat är mer frekvent förekommande i en specifik

betydelse även om det skulle kunna finnas andra innebörder. *Halvtaskig* skulle ju även kunna innebära *ganska elak* men *ganska dålig* tycks definitivt anses vara den normala betydelsen av uttrycket. Denna slutsats tycks även gälla för konstruktionerna *halvdöd* och *halvnaken* vilka skulle kunna ha en annan betydelse än den som anses normal. (vol. I:192f)

Graden av ogenomskinlighet hos konstruktioner med *halv-* som förled är flytande. Många av uttrycken är till viss del ogenomskinliga och de kan ofta förstås utifrån de enskilda morfemen till viss del. Dock är det i de flesta fall en av flera möjliga betydelser som anses vara den normala och därmed den konventionaliserade.

Då *halv-* ju är ett förled som sammansätts med ett adjektiv eller adverb och på så vis bildar ett sammansatt ord, har konstruktionen en lexikaliserad betydelse närmare till hands än för en konstruktion som består av flera separata morfem. De övriga konstruktionerna tycks inte visa upp några liknande tendenser.

5.4 Ironiska konstruktioner

Ytterligare en intressant företeelse som har dykt upp i sökresultaten från Korp är vissa ironiska tendenser. Exempel på detta förekommer främst inom konstruktionen [*lagom* ADJEKTIV/ADVERB]. Här handlar det främst om *lagom kul* som är den tredje vanligaste konstruktionen enligt tabell 8 och *lagom bra* som är nionde vanligast samt *lagom glad* som är tolfte vanligast.

Nedan följer några exempelmeningar som anses representativa för det kompletta sökresultatet från Korp.

- (27) Kan dom göra så? Är det bara att acceptera? Känns **lagom kul**... 2000 extra som vi inte räknat med... 9200 kr är en jäkla förmögenhet för oss
- (28) En ny kamrem till bilen och medföljande reparation . Den sprack häromdan . Tjohoo , 30 ,000:- för en gummisnodd typ. Känns **lagom kul** ...
- (29) Gjorde ju samma tabbe som honom, känns ju sådär **lagom bra** .
- (30) Idag har jag varit **lagom glad** ... Bad mannen städa igår, men inte hade han tid med det inte. Så jag har först storstädat 2 garderober, sedan städat hela bottenvåningen, tagit bort sommarskorna också, bara att inse att det ÄR höst nu .
- (31) Just nu e jag **lagom glad** (INTE !!!) mitt bankomatkort o körkort är spårlöst borta ,

Dessa exempel visar en tydligt avvikande användning av ordet *lagom*. Exempel (27) åsyftar inte alls en bokstavlig betydelse av *lagom kul*, kontexten talar om att skribenten är mycket upprörd över att behöva betala mer pengar än väntat och beskriver alltså detta som 'lagom kul'. Likaså i exempel (31) framgår det tydligt att *lagom kul* snarare syftar på något mycket mer negativt än just 'lagom glad'. Kontexten talar snarare om att situationerna skulle kunna betecknas med ett starkt gradadverbial och ett negativt adjektiv, till exempel 'väldigt jobbigt' eller liknande. Här används alltså inte konstruktionen bokstavligt, utan skiftar betydelse i just denna specifika kombination.

Den större delen av sökresultatet tycks visa att skribenterna menar det motsatta när de använder *lagom* tillsammans med dessa adjektiv, ovanstående exempelmeningar är särskilt belysande, i synnerhet nummer (32) som tydligt klargör att *glad* inte är adjektivet som egentligen avses.

Det tycks endast vara dessa få adjektiv som får en motsatt betydelse då de kombineras med *lagom*. Övriga kombinationer kan exemplifieras enligt följande:

- (32) Här finns mycket att titta på och **lagom mycket** att läsa. Fotografier, kartor, gamla redskap och växter ger liv åt historien.
- (33) Hemma efter en 3 timmars cykelrunda, med lite lekpark / korv och glass pauser
Var ju så himla underbart väder idag, alldeles **lagom varmt** / kallt .
- (34) en kompressor måste vara mycket bättre på en moppe, om man kan hitta någon **lagom stor**

Här finns ingenting som pekar på att innebörden skulle vara annorlunda än vad som skrivs utan en bokstavlig mening kan enkelt utläsas. Därmed är det endast ett fåtal adjektiv som skiftar betydelse i kombination med *lagom* utifrån en undersökning av de vanligaste adjektiven. Varför just dessa adjektiv beter sig annorlunda kräver en mer omfattande undersökning och lämnas åt framtida forskning.

Gradadverbet *lagom*, som tidigare definierats som "inte för mycket och inte för lite", (jfr kap. 2.2.2.4) verkar i de flesta sammanhang stämma väl överens med hur det används. När *lagom* används tillsammans med vissa adjektiv sker dock en förändring. Konstruktioner av den aktuella typen, till exempel, 'lagom glad', verkar kunna innebära ungefär 'väldigt arg' eller 'väldigt ledsen' om vi ser till sammanhanget i exempel (30). Då detta innebär att konstruktionen får ungefär den motsatta innebörden kan detta därmed tolkas som ett fall av

ironi. Enligt Kjeldsen (2008:214) används ironi just genom att uttrycka det motsatta av vad innebörden egentligen är och på så vis ”ge en såväl humoristisk som estetisk och argumentativ effekt”.

Ytterligare en aspekt som styrker konstruktionens ironiska egenskaper är Grice samtalsmaximer. Den fjärde maximen, *The maxim of quality*, den maxim som garanterar att uttalandet är sant och trovärdigt, har i detta fall ej uppfyllts. Här bryter talaren medvetet mot maximen och tillämpar därmed *flouting*. Därmed krävs att mottagaren använder *the cooperative principle* som innebär att istället för att avvisa uttalandet, kommer mottagaren att samarbeta med avsändaren och söka efter en alternativ betydelse av utsagan med hjälp av kontexten och sammanhanget. (Grice 1989:30)

5.5 Ändpunktsmarkerande adjektiv

I många av ovanstående sökningar förekommer det adjektiv och adverb som till exempel *fantastiskt*, *uselt* och *otroligt*. Dessa ord har gemensamt att de alla graderar till en hög grad eller till en väldigt låg grad, i SO definieras *usel* till ”mycket dålig” och *fantastisk* som ”har egenskaper långt över det normala”. Denna typ av adjektiv eller adverb kommer härnäst att benämnas som *ändpunktsmarkerade adjektiv/adverb* då de har gemensamt att de markerar änden på en tänkt skala. Det tycks alltså finnas ord vars innebörd redan åsyftar en gradering, detta tycks dock inte innebära att de är ograderbara i praktiken. Uttryck som *den mest fantastiska* och *den allra uslaste* förekommer i svenskan vilket visar att språkbrukare anser att även denna typ av adjektiv är graderbara. I Korps sökresultat syns även exempel på ändpunktsmarkerande adjektiv som kombinerats med mellangradadverbial. Nedan följer några exempel:

- (35) Igår kväll kom jag plötsligt på att jag missat julkort till en moster och en morbror. Glömt av 50% av mammas syskon kändes **rätt uselt**.
- (36) I det långa loppet, tycker du inte att vaccinationen då är **rätt meningslös**?
- (37) Varför startar du en diskussionstråd om du ändå inte bryr dig om vad folk tycker? verkar **rätt poänglöst** tycker jag.
- (38) Lite väl envis och tjurskallig för sitt eget bästa ibland, men på det hela taget **ganska fantastisk**.

Adjektiv av denna typ behandlas alltså som graderbara i praktiken, trots att dess definition redan kan tyckas ha en fast gradering. Då de dessutom graderas med ett gradadverbial som försöker gradera till exempel *fantastisk* till ett medelvärde kan det tyckas som om en typ av coercion förekommer.

Michaelis konstruktionsbaserade modell för studiet av *coercion* hanterar fall där ordens mening hamnar i konflikt med det grammatiska mönster där ordet förekommer. Enligt min analys är konstruktionen [GRADADVERBIAL ADJEKTIV/ADVERB] ett grammatiskt mönster där det impliceras att adjektivet är graderbart. Det gör att det uppstår en konflikt när adjektivet som placeras in i konstruktionen redan pekar ut en punkt på en graderingsskala. Denna konflikt hanteras genom att adjektivet tolkas om som graderbart.

Ett ändpunktsgraderande adjektiv pekar ensamstående ut just ändpunkten på en skala. När ett ändpunktsmarkerande adjektiv används tillsammans med ett gradadverbial förändras perspektivet och man ser istället änden av skalan som graderad och adjektivet är därmed graderbart inom änden av skalan. Därmed kan alltså en variant av coercion tillämpas för att beskriva förloppet. Samma princip gäller även om vissa skillnader finns. (Michaelis 2005:51)

Lagom är det enda ordet som inte tycks vara kompatibelt med ändpunktsmarkerande adjektiv eller adverb, denna kombination är mycket ovanlig i Korps sökträffar och verkar alltså vara det gradadverbial som är mest fast knutet till sin faktiska betydelse, som ju är ”så mycket eller så lite så att man blir nöjd” (jfr 2.2.2.4). Kanske det ligger starkare i *lagoms* natur att inte överdriva.

5.6 Vardaglig stil

Som redovisas i tabell 7 är konstruktionerna [*rätt* (*så*) ADJEKTIV/ADVERB] och [*ganska* (*så*) ADJEKTIV/ADVERB] vanligast förekommande i korpusarna från sociala medier. [*halv*ADJEKTIV/ADVERB] och [*lagom* ADJEKTIV/ADVERB] tycks däremot ha en jämn spridning över båda typerna av korpusar. En närmare titt på de sökträffar som hittas inom korpusar från tidningstexter visar att gradadverbial som *rätt* och *ganska* används inom personligare texter, som krönikor och reportage, ofta är dessa texter skrivna ur ett *jag*-perspektiv. De gånger konstruktionen förekommer i andra typer av artiklar, ofta sport och nöje, är det många gånger inom citerade stycken. Nedan visas tre typiska exempelmeningar från tidningstexter exempel (39) till (41) samt exempel (42) från sociala medier.

- (39) Jag tycker det är **rätt fantastiskt** egentligen, fortsätter hon nöjt, med blicken fäst på sin spegelbild

- (40) --Vi har till på måndag på oss att hitta en spelare. Så chanserna är nog **rätt så små**, erkänner Rönmark .
- (41) Från att under året ha varit en **ganska ensam** optimist, kom han i går med dystra spådomar för de kommande åren.
- (42) Mitt konto är försvunnet och när man kör recover hittar den inte min mail, känns **lagom kul**.

Då *rätt* och *ganska* alltså förekommer mest frekvent inom korpusarna från sociala medier kan man anta att dessa ofta främst används vid en avslappnad och vardaglig skrivstil. (Herbert & Hjalmarson 2012:31) Gällande *halv-* och *lagom* är sökresultatet jämt utspritt över korpusar från tidningstexter och från sociala medier. Inom tidningstexter ser konstruktionerna dock främst ut att förekomma inom kontexter som hör hemma i en textstil som ligger närmare de sociala medierna än vad nyhetsartiklar gör, nämligen krönikor, reportage och andra personliga texter. En stor del av sökträffarna återfinns inom citerade stycken. En mer exakt undersökning kräver en noggrann studie av varje sökträff och lämnas därmed åt framtida forskning.

6. Slutdiskussion

Denna uppsats har alltså syftat till att undersöka gradadverbial som placeras i ett mellanläge, *rätt*, *ganska*, *halv-* och *lagom* har valts ut för undersökningen, vilken är uppdelad i två större avsnitt. Först har en kvantitativ undersökning gjorts för att utvärdera hur konstruktionerna används inom de olika textkorpusarna. De två utvalda korpustyperna hittas dels inom *sociala medier* samt dels inom *tidningstexter*, detta urval baserades på att dessa två typer av texter skiljer sig från varandra och troligen därmed visar olika resultat. Därefter har en mer kvalitativ undersökning gjorts för att gå djupare in i resultaten och lyfta fram intressanta iakttagelser som visat sig i sökresultaten från det föregående avsnittet.

Sammanfattningsvis har den kvantitativa undersökningen visat att [*rätt* ADJEKTIV/ADVERB] och [*ganska* ADJEKTIV/ADVERB] är de vanligaste konstruktionerna samt att dessa främst förekommer inom sociala medier. [*halv*ADJEKTIV/ADVERB] och [*lagom* ADJEKTIV/ADVERB] är mindre vanliga men är jämnare uppdelat inom korpusar från sociala medier och tidningstexter. Dessutom förekommer konstruktionerna [*rätt så* ADJEKTIV/ADVERB] och [*ganska så*

ADJEKTIV/ADVERB] i hög utsträckning, dessa varianter har dock visat sig användas enligt samma principer som originalen och därmed kan konstruktionerna istället benämnas som [*ganska/rätt (så)* ADJEKTIV/ADVERB].

Då det visat sig att *rätt* och *ganska* oftast förekommer inom sociala medier kan sägas att de, baserat på kvantitativa resultat, förmodligen hör hemma i ett vardagligt skriftspråk då ett mindre officiellt språk ofta används inom sociala medier. *Lagom* och *halv-* hade däremot en jämnare frekvens över de olika korpusarna men såg vid en översiktlig titt ut att främst förekomma inom citerade stycken samt inom mer personligt hållna texter, som krönikor och reportage.

En viktig avvikelse inom undersökningen är sättet på vilket gradadverbialen kombineras med ändpunktsmarkerande adjektiv, som till exempel *fantastiskt*, *uselt* eller *meningslös*.

(43) Jag har också ett limstift från Scrapaddicted men det är **ganska uselt**.

Denna typ av adjektiv eller adverb placeras per definition i en ändpunkt av en skala, då de kombineras med ett gradadverbial förskjuts perspektivet och man ser därmed änden av skalan som graderad. Då konstruktionen [GRADADVERBIAL ADJEKTIV] är ett mönster som förutsätter att adjektivet är graderbart, uppstår en viss konflikt då ett ändpunktsmarkerande adjektiv placeras in i mönstret. Detta hanteras genom att adjektivet tolkas om som graderbart och därav används coercion för att tolka konstruktionen. Kortfattat innebär coercion att gradadverbialen helt enkelt tvingar adjektiven till att bli graderade. Dessutom kan *the override principle* tillämpas. Den säger att om en lexikal enhet ej är kompatibel med sin syntaktiska kontext så kommer denna enhet att anpassa sig till att överensstämma med kontexten den är placerad i. (Michaelis 2005:51)

(44) Fastän jag är supermedelklass och **rätt svensk**.

Det har även visat sig att adjektiv som kallas ograderbara i SAG, nämligen klassificerande adjektiv, graderas med hjälp av den aktuella typen av gradadverbial, se exempel (44) ovan. Dessa förekommer frekvent trots att konstruktionen inte förefaller helt språkligt korrekt.

Även denna typ av konstruktion kan förklaras med hjälp av coercion samt *the override principle*. Samma princip gäller alltså både då starka adjektiv graderas samt då icke graderbara adjektiv graderas. Graderingen är inte helt kompatibel med sin kontext men anpassar sig ändå till att hänga ihop med sin syntaktiska kontext med hjälp av lite samarbete från mottagaren. (Michaelis 2005:51f)

Dessa typer av konstruktioner bryter även mot Grices samtalsprinciper, vilka uppfylls genom att hålla en viss standard gällande kvalitet, mängd, relevans och stil. Den fjärde principen handlar alltså om stil och klarhet i det aktuella yttrandet, och tycks även vara den som bryts då ett icke graderbart adjektiv graderas. Då samtliga maximer inte uppfylls leder det till att mottagaren använder *the cooperative principle* och samarbetar med utsagan för att kunna förstå till fullo och därmed skapa en egen slutsats och tolkning av konstruktionen. (Grice 1989:30)

Ett flertal ord med *halv-* som förled har kunnat tolkas som lexikaliserade och delvis ogenomskinliga. I detta fall innebär detta att konstruktioner som *halvdöd*, *halvnaken* och *halvtaskig* kan tolkas på olika sätt, den normaliserade användningen är därmed inte självklar endast utifrån en bokstavlig tolkning utan kräver en viss förförståelse. Då en av de möjliga tolkningarna anses vara den normala är den på så vis även konventionaliserad. (SAG vol. I:192f) *Halvtaskig* skulle kunna tolkas som en personlig egenskap men den konventionaliserade användningen av *halvtaskig* säger att uttrycket snarare betecknar dålig kvalitet, vilket illustreras av kontexten i exempel (45) nedan.

(45) Lite **halvtaskig** bild, men har du satt dit strömkabeln?

Vidare visade det sig att när *lagom* kombineras med vissa adjektiv blir innebörden den rakt motsatta av den bokstavliga. Ett tydligt exempel är nedanstående mening.

(46) En ny kamrem till bilen och medföljande reparation. Den sprack häromdan.

Tjohoo, 30,000:- för en gummisnodd typ . Känns **lagom kul** ...

Ovanstående exempel visar alltså tydligt att avsändaren inte alls tycker att det är kul att betala 30 000 kronor utan snarare tvärtom. Denna typ av motsatt betydelse tycktes vara ett genomgående mönster för vissa ord, som *bra*, *kul* och *glad*. Däremot syntes det att övriga ord som följde *lagom* istället verkade passa bättre med en tydligt bokstavlig tolkning.

Återigen kan Grices teori om samtalsmaximer användas vid en analys av denna speciella konstruktion. Då detta uttryck används avslöjar alltså sammanhanget att utsagan inte stämmer helt överens med hur det faktiskt förhåller sig. Därmed har avsändaren brutit mot den första maximen, *The maxim of quality*. Då det är uppenbart att denna maxim inte stämmer krävs en omtolkning av mottagaren och resultatet blir således att innebörden inte stämmer överens med utsagan. Vidare menar Grice att ett brott mot just denna maxim ofta innebär att utsagan tolkas ironiskt vilket ju tycks stämma väl in på den åsyftade typen av konstruktion. (1989:30) Att

andra gradadverbial som befinner sig någon annanstans än just i mitten på en graderingsskala skulle kunna ge samma effekt är möjligt. Dock lämnas en sådan undersökning åt framtida forskning, för tillfället räcker det att konstatera att just *lagom* ihop med några särskilda ord skapar ironiska innebörder.

Avslutningsvis har alltså undersökningen visat upp olika betydelser hos dessa konstruktioner då de placeras i olika sammanhang eller kombineras med olika typer av ord. Gradadverben har visat sig ha en stark förmåga att få adjektiv som i sin grundbetydelse inte är graderbara att tolkas som just graderbara. Därav har det alltså visat sig att förmågan till flexibla tolkningar är en förutsättning för att språkligt utbyte ska fungera på bästa sätt. Dessutom har undersökningen visat hur särskilda kombinationer kan skapa intressanta betydelser som *lagom kul* som verkar ha en vedertagen ironisk innebörd. Undersökningen har syftat till att ge en fördjupning kring denna typ av gradadverbial och hur de förhåller sig till andra ord och är förhoppningsvis till hjälp för utvecklingen av det svenska konstruktikonet.

7. Litteraturförteckning

- Bonniers svenska ordbok*. 1992, 5. uppl. Stockholm: Bonnier Alba
- Fillmore, Charles J., Russell Lee-Goldman, & Russell Rhomieux 2012. The FrameNet Constructicon. I: H. C. Boas & I. A. Sag (red.): *Sign-Based Construction Grammar*. Stanford: CSLI Publications. S. 309–372.
- Goldberg, Adele 1995. *A Construction Grammar Approach to Argument Structure*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Goldberg, Adele 2003. Constructions: a new theoretical approach to language. *Trends in Cognitive Sciences*. maj 2003 (Vol.7 Nummer 5, ss. 219-224). Cellpress.
- Grice, Paul 1989. *Studies in the Way of Words*. Cambridge, Mass./London: Cambridge University Press.
- Kjeldsen, Jens E. 2008. *Retorik idag: introduktion till modern retorikteori*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Lyngfelt, Benjamin, Lars Borin, Linnéa Bäckström, Markus Forsberg, Leif-Jöran Olsson, Julia Prentice, Rudolf Rydstedt, Emma Sköldberg, Sofia Tingsell & Jonatan Uppström 2014. Ett svenskt konstruktikon. Grammatik möter lexikon. I: *Svenskans beskrivning* 33. Helsingfors. S. 268–279.
- Lyngfelt, B. & Markus Forsberg 2012. *Ett svenskt konstruktikon. Utgångspunkter och preliminära ramar*. (GU-ISS 2012-02) Inst. f. svenska språket, Göteborgs Proceedings of eLex 2013
- Lyngfelt, Benjamin, Lars Borin, Kyoko Hirose Ohara & Tiago Timponi Torrent (red.) (under utgivning): *Constructicography: constructicon development across languages*. Amsterdam: John Benjamins.
- Lyngfelt, Benjamin, Linnéa Bäckström, Lars Borin, Anna Ehrlemark & Rudolf Rydstedt (under utgivning): *Constructicography at work: Theory meets practice in the Swedish Constructicon* I: B. Lyngfelt, L. Borin, K. H. Ohara & T. T. Torrent (red.): *Constructicography: constructicon development across languages*. Amsterdam: John Benjamins.
- Michaelis, Laura A. 2005. Entity and Event Coercion in a Symbolic Theory of Syntax. In J.-O. Östman and M. Fried, (eds.), *Construction Grammar(s): Cognitive Grounding and Theoretical Extensions. Constructional Approaches to Language*, Volume 3. Amsterdam: Benjamins. 45-87.
- Natur och kulturs svenska ordbok* 2001, 1. uppl. Stockholm: Natur och kultur

SAG = Teleman, Ulf; Erik Andersson & Staffan Hellberg 1999. *Svenska Akademiens Grammatik*. Stockholm.

SO = *Svensk ordbok: utgiven av Svenska Akademien*. 1. uppl. 2009. Stockholm: Norstedt [distributör]

Svanlund, Jan 2002. Lexikalisering. I: *Språk och stil*, 12, s. 7-45

Svensk ordbok: [100.000 ord och fraser] 1999 3., rev. uppl. Stockholm: Norstedt

7.1 Internetreferenser

Användarhandledning för Korp:

<http://spraakbanken.gu.se/swe/forskning/infrastruktur/korp/anvandarhandledning>

Hämtad 2017-12-30

Korp:

<https://spraakbanken.gu.se/korp/>

Hämtad 2017-12-30